



COMPILED AND CIRCULATED BY PROF. BARNALI BANERJEE, ASSISTANT PROFESSOR, DEPARTMENT OF SANSKRIT, NARAJOLE RAJ COLLEGE

P.G-3rd Sem - Dhvanyaloka

Name - Barnali Banerjee

⊛ वैनैर्लोकनाम विचारताम् ।

वैन्यालोककार- ज्ञानद्वैतार्थः इति प्रथमप्रश्नः ।
 प्रश्नार्थः । तस्य उत्तरद्वारा ० कव्यध्वन्या इति विधिः सिद्धः ।
 वृत्तः प्रथमः । ज्ञानद्वैतः इति विधिः ।
 अत्रिह्य इति; अत्रिह्य ० इति विधिः ।
 इति; कव्यध्वन्या ० कव्यध्वन्या ० ।

वैनिश्चयव्युत्पत्तिः-

वृत्तः वैनिश्चयव्युत्पत्तिः पञ्चविंशतिः ।

1. वैनति वैनति वा अः सः व्यञ्जकः शब्दे वैनति ।
2. वैनति वैनति वा अः सः व्यञ्जकोऽर्थी वैनति ।
3. वैन्यते अः स व्यञ्जोऽर्थी वैनति ।
4. वैन्यते- जनेन इति व्यञ्जनात्प्राप्तौ वैनति ।
5. वैन्यते- अस्मिन्निति वैनति । ज्ञेयं अस्मिन्-
 लक्षणं-रसद्वयं इति- उच्यते ० वैन्यते-
 वैन्यते- अस्मिन्निति वैनति ।

वैनिश्चयव्युत्पत्तिः- अत्रिह्य- ०

वैनिश्चयव्युत्पत्तिः- वैनिश्चयव्युत्पत्तिः- अत्रिह्य- ०
 अत्रिह्य- ० । अत्रिह्य- ० ।
 वैनिश्चयव्युत्पत्तिः, व्यञ्जनात्प्राप्तौ- अत्रिह्य- ० ।
 अत्रिह्य- ० ।
 अत्रिह्य- ० ।
 अत्रिह्य- ० ।

साङ्गान् विनिरिति ।

विनेलक्षणम् -

विनेलक्षणम् प्रतिपाद्यते विद्यालोककरणे
विद्यालोककारणे - जानकवर्षनामनेन - प्रोक्तम् -

॥ अर्थः; शब्दा वा तन्मर्थरूपसर्गनीकृतवर्थम् ।

व्यङ्ग्यः काव्यविशेषः स विनिरिति सूत्रिभिः काव्यः

विनिकारव्यतयुत्पत्तय रङ्गटोनापि कथितम् -

विनिता मकरने - जलजल रङ्गादिभिः वैश्याकरणात्
जलस्य रतिः, नतउदलिखतिष्ठतिः वैश्याकरणेः संप्रतिपत्त्या -
यकवेन प्रविान्छुतो यः चेष्टः तद्रूपम् सद् रूपम्
उद्व्यञ्जकस्य शक्यं विनिरिति व्यवहारः कृतः । अत्र
कारिभिः जलजलरिक्केरपि व्यङ्ग्यव्यञ्जनरूपम् अत्र
विनिरिति व्यवहारः कृतः । अत्र जलस्य कारिभिः अत्र
विनिताव्यय - उद्व्यञ्जकम् प्रोक्तम् ।

उदाहरणम् सप्त -

० निःशेषच्युतकृतम् - कृतम् - निर्मूर्च्छरा मोक्षेणे

नेने - दूरमनस्यने - श्लोकिते तन्नी, तन्ने ० तूः ।

मिश्रावादिनि - द्विष्टि वा भवद्वान्त्याङ्गात्पीडाणात्,

वापी ० - प्लातुरिति प्रतापि न पुनस्तुत्यार्विमत्यात्किम् ॥

अत्र उद्व्यञ्जकमेव रङ्गम् प्रतापीति प्राविन्येन त्वविमण्डन
व्यङ्ग्ये । जतः ईदम् व्यङ्ग्यम् प्रविान्यात् उद्व्यञ्जकमिति विनि-
जक्यम् द्विविधम् - जलजलस्य रङ्गम् - जलविमण्डनम् ० चेति ।
उदाहरणम् जलविमण्डनवाच्यम् अत्र ० विवक्तितात्पर्यम् ० ।

